

بررسی رابطه خلوت و تحقق پایداری اجتماعی در مسکن معاصر (موردپژوهی آپارتمان‌های مسکونی کوتاه مرتبه در شهر تهران)^۱

آزاده رضایی^۲، محمدرضا پورزرگر*^۳، وحید شالی امینی^۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۴/۱۵

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۵/۲۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۶/۱۰

نوع مقاله: پژوهشی

صفحه ۹۱ تا ۱۰۷

چکیده

امروزه در پی رشد روزافزون جمعیت در کلان‌شهرها و توسعه آپارتمان‌نشینی، مساحت آپارتمان‌های مسکونی تنزل یافته است که این مهم منجر به کم‌توجهی معماران به شیوه خلوت‌گزینی ساکنین فضاهای سکونتی گردیده است. براین اساس، هدف اصلی این پژوهش رابطه خلوت‌گزینی و تحقق ابعاد پایداری اجتماعی در آپارتمان‌های مسکونی کوتاه مرتبه در شهر تهران است. روش تحقیق در این پژوهش به صورت توصیفی - تحلیلی و پیمایشی است. شیوه گردآوری داده‌ها، مبتنی بر داده‌های کتابخانه‌ای - اسنادی و پیمایشی بوده است. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از آزمون T-Test، فریدمن، تحلیل عاملی و روش مدل‌سازی معادلات ساختاری است. در این بخش از پژوهش از دو نرم‌افزار smartpls3 و spss20 بهره گرفته می‌شود. با استفاده از آزمون فریدمن اولویت‌گویی‌های بعد مشارکت، امنیت و کیفیت به ترتیب اهمیت گزارش شد؛ براین اساس اهمیت گویه «افزایش و تنوع فضاهای جمعی» از بعد «مشارکت» به عنوان رتبه نخست، گویه «رعایت تناسبات و مقیاس‌ها» از بعد «امنیت» به عنوان رتبه نخست و نهایتاً گویه «وجود مبلمان و فضاهای انعطاف‌پذیر» از بعد «کیفیت» عنوان رتبه نخست را به خود اختصاص گرفت. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که سه بعد مشارکت، امنیت و کیفیت تأثیر متفاوتی بر تحقق خلوت در مسکن معاصر به منظور ارتقا کیفیت پایداری اجتماعی ایفا می‌کنند. براین اساس بعد «مشارکت» بیشترین تأثیر را از منظر چگونگی خلوت‌گزینی و تحقق آن در مسکن از سوی ساکنین به منظور ارتقا پایداری اجتماعی در فضای داخلی مسکن معاصر ایفا می‌کند. در ادامه ابعاد «امنیت» و «کیفیت» به ترتیب بعد از بعد «مشارکت» بیشترین تأثیر بر خلوت‌گزینی ساکنین آپارتمان‌های مسکونی کوتاه مرتبه ایفا می‌کند.

واژگان کلیدی: آپارتمان مسکونی کوتاه مرتبه، پایداری اجتماعی، حریم شخصی، خلوت

^۱ این مقاله مستخرج از رساله دکتری معماری آزاده رضایی با عنوان «تبیین الگوی مفهومی به جهت ارتقاء کیفی جایگاه "خلوت" در آپارتمان‌های مسکونی کوتاه مرتبه در چهار دهه اخیر در شهر تهران» به راهنمایی دکتر محمدرضا پورزرگر و مشاوره دکتر وحید شالی امینی در دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی می‌باشد.

^۲ دانشجوی دکتری تخصصی معماری، گروه معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، تهران، ایران.

^۳ استادیار و عضو هیئت علمی، گروه معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)

mohammadreza.pourzargar@gmail.com

^۴ استادیار و عضو هیئت علمی، گروه معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، تهران، ایران.

۱. مقدمه

یکی از وظایف جوامع امروزی، خلق شهرها و محلات پایدار در زمینه‌های اقتصادی، محیطی و به‌ویژه اجتماعی است (Tehran Municipality Studies and Planning Center, 2013). امروزه در کلان‌شهرها، در اثر برنامه‌ریزی و طراحی و به‌ویژه انبوه‌سازی‌های کلیشه‌ای، انسان‌ها به‌صورت توده در کنار هم قرار می‌گیرند و به‌جای گروه‌های اجتماعی هدف‌مند، انبوه‌های از افراد تشکیل می‌شود که کنار هم قرار گرفتن آنها فقط ازدحام و شلوغی و هرج‌ومرج در پی دارد. در چنین شرایطی افراد خانواده برای تأمین حداقل امنیت و آرامش از جمع فرار می‌کنند و به کنج خانه پناه می‌برند و غرامت و محرومیت اجتماعی از اینجا آغاز می‌شود؛ بنابراین خانه مناسب و شایسته برای انسجام اجتماعی و رفاه شخصی و استقلال فردی نیازی اساسی است. اگر خانه‌سازی روندی پایدار نباشد هیچ جامعه‌ای نخواهد توانست به توسعه پایدار دست یابد (Sajjadi et al, 2011). این مهم نشان از اهمیت انسجام و پایداری اجتماعی در مسکن معاصر را دارد. در پایداری اجتماعی مسکن، باید به‌جای تمرکز بر یکی از دو گزینهٔ مردم و محیط، بر روی هر دو یعنی هم مردم و هم محیط متمرکز شد (Pourahmad et al, 2015). پایداری اجتماعی را می‌توان همان کیفیت جوامع و ماهیت روابط اجتماعی که به‌نوعی نشان‌دهنده روابط درونی جامعه است، دانست (Alaie et al, 2020).

در شهرنشینی معاصر جهانی، به‌واسطه رشد روحیه فردگرایی، فقدان حس تعلق مکانی و هویت‌مندی، کاهش تعاملات اجتماعی، ناراحتی‌های روحی - روانی و جرایم افزایش‌یافته تا جایی که می‌توان گفت امروزه شهرها تبدیل به مکان‌هایی پاره‌پاره و دستخوش هرج‌ومرج شده‌اند (Hosseini et al, 2015). با این حال، بر اساس دیدگاه پژوهشگران متعدد یکی از دلایل حس ازدحام و تنش‌های روانی در میان افراد جامعه عدم تحقق خلوت فردی و جمعی افراد در فضاهای سکونتی خود است. در واقع انسان علاوه بر این که برای ارضای بسیاری از نیازهای پایه و فیزیولوژیک خود نیاز به قرارگاه‌های خلوت دارد، با ایجاد شرایط برای تنها شدن و خلوت کردن، از محرک‌ها و رویدادها فاصله می‌گیرد. انسان در این صورت می‌تواند به

خودارزیایی بپردازد، اگر این نیاز نیز مانند دیگر نیازها ارضای نشود، انسان احساس تنش و تعارض می‌کند (Mortazavi, 2001). در تعریف آلتمن خلوت فرایندی است با دو حد نهایی ازدحام و انزوا، وقتی میزان خلوت کسب شده کمتر از خلوت مطلوب است فرد گرفتار تعرض به خلوت، یا ازدحام است و هنگامی که میزان خلوت کسب شده بیشتر از خلوت مطلوب است، شخص به بی‌حوصلگی، تنهایی و انزوا دچار می‌شود (Altman, 2003). در گرد هم‌آیی ساکنان خانه فارغ از جهان بیرون، نوعی از خلوت تأمین می‌شود که می‌توان آن را "خلوت جمعی" نامید. گیفورد تأکید می‌کند که «همنشینی نیز نوعی از روند خلوت‌گزینی است» (Gifford, 1999).

در یک جمع‌بندی از موارد ذکر شده می‌توان اذعان نمود که؛ امروزه با توجه رشد روزافزون جمعیت، بالا رفتن قیمت زمین، افزایش بسازبفروشی و سایر محدودیت‌های اقتصادی برای ساکنین ساختمان‌های مسکونی در کلان‌شهرها، به‌ویژه در آپارتمان‌های مسکونی کوتاه مرتبه با مترژهای پایین، کیفیت سطح زندگی تنزل یافته است و به خلوت (فردی و جمعی) و حریم شخصی ساکنین توجه لازم مبذول نمی‌گردد. در واقع این مهم نشان از کم‌توجهی معماران و برنامه‌ریزان شهری به چالش‌ها و مسائل اجتماعی و ضرورت تحقق مسکنی پایدار (خصوصاً از بعد اجتماعی) به‌منظور ارتقا خلوت ساکنین ساختمان‌های مسکونی و افزایش آرامش روحی - روانی و نهایتاً ارتقا رضایتمندی افراد جامعه از سطح زندگی خود است. براین اساس هدف اصلی پژوهش پیشرو، تبیین رابطه میان خلوت‌گزینی و تحقق ابعاد پایداری اجتماعی در آپارتمان‌های مسکونی کوتاه مرتبه در شهر تهران است که به‌منظور تحقق هدف اصلی پژوهش بایستی به پرسش‌های زیر پاسخ داده شود:

۱. چه ارتباطی میان مولفه‌های تحقق خلوت و پایداری اجتماعی در مسکن معاصر وجود دارد؟
۲. عوامل داخلی و خارجی تأثیرگذار بر تحقق پایداری اجتماعی و ارتقا کیفیت خلوت در نمونه‌های مورد مطالعه پژوهش چیست؟

۲. مروری بر مبانی نظری تحقیق

۲-۱. پایداری اجتماعی

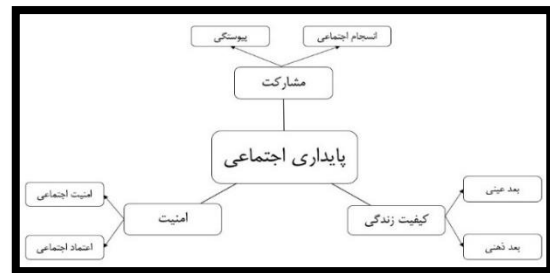
نظریه پرداز حوزه جامعه‌شناسی - «هویت فردی بر تفاوت‌ها و هویت جمعی بر شباهت‌ها تأکید دارد» (Jenkins, 2002). بر این اساس، خلوت فردی مجالی ایجاد می‌کند تا هویت فردی ساکنان خانه بر اساس تفاوت‌های آنها شکل گیرد و خلوت جمعی فرصتی جهت تکوین هویت جمعی ایشان بر پایه اشتراکات میان آنها تدارک می‌یابد (Khamenezadeh, 2017). تأمین خلوت مطلوب برای ساکنان هر خانه و همسایگان، در روابط اجتماعی فی‌مابین، افزایش تعاملات اجتماعی در فضا را نشان می‌دهد. تأمین، تعریف و شفافیت مناسب قلمروهای خصوصی، حاکی از نیمه‌خصوصی و عمومی در مسکن ایرانی و ارتباطات همسایگی، افزایش تعاملات اجتماعی بوده است (Arzhamand & Khani, 2012: 20). پژوهشگران مراتبی را بر مفهوم طیف گونه خلوت مرتبط دانسته‌اند. با عطف توجه به این تعاریف و در موضوع خانه، در حداقل دو حد نهایی طیف خلوت، دو مفهوم "خلوت جمعی" و "خلوت فردی" قابل تعریف است. بر این اساس، خلوت فردی مجالی ایجاد می‌کند تا هویت فردی ساکنان خانه بر اساس تفاوت‌های آنها شکل گیرد و خلوت جمعی فرصتی جهت تکوین هویت جمعی ایشان بر پایه اشتراکات میان آنها تدارک می‌یابد (تصویر ۱).

تصویر ۱. "خلوت فردی" و "خلوت جمعی" و جایگاه آنها در طیف خلوت (Khamenezadeh, 2017)

نوع و میزان خلوت به الگوهای جاری و فعالیت‌ها، زمینه فرهنگی و انتظارات فردی بستگی دارد. خلوت بیش از اندازه به احساس انزوای اجتماعی، و خلوت کم به احساس ذهنی ازدحام منجر می‌شود (Altman, 1975). با احساس عدم کنترل بر محیط همراه است و تحت تأثیر ادراک فرد از محیط قرار دارد (Rapoport, 1977). تأمین "فضای شخصی" یکی از سازوکارهای دست‌یافتن به خلوت است. سامر، فضای شخصی را محدودهای می‌داند که غیر قابل رویت است و هیچ مزاحمی به آن راه ندارد (Sommer, 1969). اگر شخص دیگری وارد این فضا شود، فرد احساس مزاحمت می‌کند و عدم رضایت خود

جان لنگ در تعریف توسعه پایدار اجتماعی بر خواست مردم برای زندگی در یک مکان معین اشاره داشته و بر توانایی در جهت استمرار چنین روندی هم در حال و هم در آینده، تأکید می‌کند (Lang, 2002). در همین راستا راپوپورت در تعریف پایداری اجتماعی بر تأکید بر تعاملات اجتماعی، توجه به سنت و فرهنگ، خوانایی فضا، امنیت، تراکم مطلوب، همگونی اجتماعی افراد و حافظه مکان و معنای فضا اشاره می‌نماید (Rapoport, 1981). هریک از ابعاد پایداری اجتماعی، می‌تواند به‌عنوان یکی از مهم‌ترین و کلیدی‌ترین ابزار در برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌های شهری محسوب شود. بر اساس دیدگاه نظریه‌پردازان متعدد سه مؤلفه اصلی؛ ۱- مشارکت (پیوستگی و مشارکت اجتماعی)، ۲- امنیت (امنیت اجتماعی و اعتماد اجتماعی)، ۳- کیفیت زندگی (بعد عینی و ذهنی) از جمله مهم‌ترین ابعاد پایداری اجتماعی هستند (Nastaran et al, 2011) (نمودار ۱).

نمودار ۱. ابعاد مؤلفه پایداری اجتماعی (Nastaran et al, 2011)

۲-۲. خلوت

بر اساس دیدگاه راپوپورت (۱۹۶۷) خلوت «... توانایی نظارت بر تعامل و در اختیار داشتن حق انتخاب و تمهیدات و سازوکارهای لازم برای جلوگیری از تعامل ناخواسته و دستیابی به رابطه مطلوب...» است. از طرفی در ادامه وی اذعان می‌دارد که «خلوت توانایی کنترل تعامل اجتماعی است و بسته به فرهنگ افراد تعریف می‌شود...». آلتمن (۱۹۷۵) نیز اذعان می‌دارد که «... خانه باید مرزی محکم و استوار میان فرد و دنیای بیرون او ایجاد کند و طراحی داخلی آن طوری باشد که هم رابطه متعادل اعضای خانواده با طبیعت بیرون میسر باشد و هم تعامل افراد در داخل خانه تأمین شود...». در واقع خلوت‌گزینی رفتاری است که در سه بعد ادراکی و معنایی، اجتماعی و فرهنگی و نهایتاً کالبدی امکان تحقق را دارد (Altman, 1975). از نظر جنکینز -

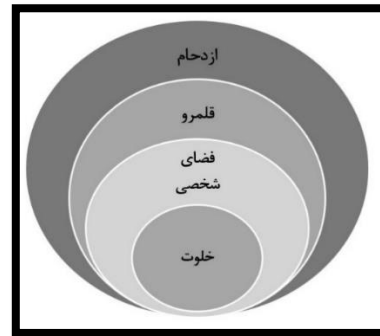
اجتماعی، ادراک محیط از طریق کاربرد علم روان‌شناسی محیط است. اگرچه در حوزه روان‌شناسی محیط، خلوت به‌عنوان سازوکار کنترل تعاملی، از رفتار ناشی می‌شود، اما اغلب یک ویژگی فیزیکی محیط توصیف می‌شود (Sundstrom et al, 1980). با این برداشت که محیط فیزیکی بر احساس خلوت فرد تأثیر می‌گذارد (Pastalan, 1980 & Altman, 1975). در واقع خلوت معماری، خلوت روانی را پشتیبانی می‌کند (Bentinck et al, 2020). میل به تحقق خلوت، هرگز مطلق نیست و فرایند سازگاری و متعادل‌سازی شخصی، داوطلبانه و موقتی، افشا یا کنترل اطلاعات و مبادلات اجتماعی به‌طور مداوم، به‌وسیله شرایط جسمی یا روانی، مدیریت می‌شود (Westin, 1970). لذا با توجه به نظریات نظریه‌پردازان متعدد در خصوص ویژگی‌های خلوت می‌توان مولفه‌های تأثیرگذار بر شکل‌گیری خلوت را به شرح زیر استخراج نمود (جدول ۱):

جدول ۱. مؤلفه قابل‌استخراج از نظریات مرتبط با خلوت (نگارندگان)

نظریه‌پرداز	دیدگاه	مؤلفه
(Westin, 1970)	خلوت استقلال فردی را تأمین می‌کند، به خودآزمایی کمک می‌کند و ارتباطات را محدود و از آنها محافظت می‌کند	معنایی
(Altman, 1975)	برای رسیدن به سطح مطلوب خلوت می‌توان از عوامل محیطی و هنجارها و کنش‌های فرهنگی بهره گرفت.	اجتماعی - فرهنگی
(Altman, 1975)	خانه باید مرزی محکم و استوار میان فرد و دنیای بیرون او ایجاد کند و طراحی داخلی آن طوری باشد که هم رابطه متعادل اعضای خانواده با طبیعت بیرون میسر باشد و هم تعامل افراد در داخل خانه تأمین شود.	کالبدی
(Rappaport, 1969)	خلوت توانایی نظارت بر نحوه تعاملات اجتماعی است و متأثر از فرهنگ جامعه	اجتماعی - فرهنگی
(Pastalan, 1980)	قلمرو هویتی روان‌شناختی است که با ترکیب‌بندی کالبدی به‌صورت نماد در می‌آید.	کالبدی
(Marcus, 2003)	به تعبیر مازلو "خودشکوفایی" بر شناخت و ادراک بیشتر خود است.	معنایی

شناسایی مولفه‌های تأثیرگذار بر پایداری اجتماعی و بررسی ارتباط آن با مولفه‌های خلوت‌گزینی با بررسی دیدگاه صاحب‌نظران و مبانی نظری مرتبط صورت‌گرفته است که به شرح زیر قابل‌ارائه است (نمودار ۲):

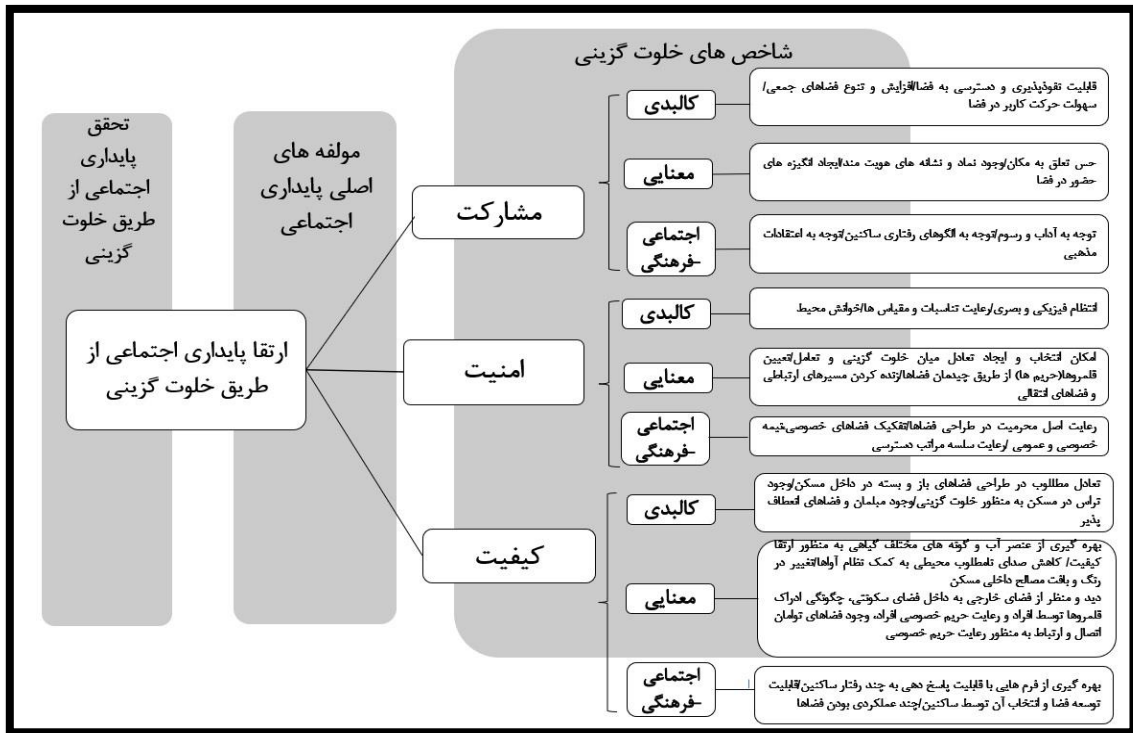
را نشان می‌دهد (Goffman, 1963). خلوت، فضای شخصی، ازدحام و رفتار قلمروپایی بر کیفیات محیطی تأثیر گذارند. ایروین آلتمن مدل مفهومی ارتباط میان مفاهیم مذکور را به شرح نمودار زیر ارائه نموده است (تصویر ۲).

تصویر ۲. مدل مفهومی ارتباط میان ازدحام، قلمرو، فضای شخصی و خلوت (Altman, 2003)

۳. چارچوب نظری تحقیق

بر اساس دیدگاه جامعه‌شناسان، بازیگران اصلی در فرایند توسعه انسان‌ها هستند که الگوهای سازمان اجتماعی آن‌ها به‌منظور تعیین راه‌حل‌ها و تدابیر آن‌ها در جهت دستیابی به توسعه پایدار نقش مهمی را ایفا می‌کند؛ لذا بی‌توجهی به عوامل اجتماعی در خلال فرایند توسعه، اثربخشی برنامه‌های توسعه‌ای را با مشکل روبه‌رو می‌کند (Zal, 2006). در همین راستا اتحادیه اروپا در لیسبون و در سال ۲۰۰۰ بود که مباحث اجتماعی را جز جدایی‌ناپذیر از توسعه پایدار مطرح نمود (Samuelsson & Azar, 2004). از طرفی ود کرافت (۲۰۱۲) معتقد است که بعد اجتماعی پایداری در مقایسه با ابعاد دیگر (اقتصادی و زیست‌محیطی) بیشتر موضوع مباحث نظری بیهوده است (Fatahi et al, 2013). پایداری اجتماعی اصول سیاسی و اجتماعی را با مسائل مربوط به مشارکت، شادی، رفاه و کیفیت زندگی ترکیب می‌کند پس مفهوم پایداری نیازمند یک شبکه کالبدی - اجتماعی است (Zarghami & Pourdeihimi, 2010). الکساندر (۱۹۷۹) در تعریف ماهیت پایداری اجتماعی بر اهمیت تعاملات اجتماعی، هویت، مقیاس انسانی، دسترسی، پویایی و عدالت اجتماعی تأکید می‌نماید (Alexander, 1979). از طرفی بر اساس دیدگاه مازلو (۲۰۰۳)، "خودشکوفایی" بر شناخت و ادراک بیشتر خود است (Marcus, 2003). این مهم نشان از اهمیت تعاملات

نمودار ۲. مدل مفهومی ارتباط میان متغیرهای پژوهش (نگارندگان)

۴. بررسی نمونه های مورد مطالعه

مساحت ساختمان، ابعاد، الگوهای طراحی، چیدمان و... در این پژوهش تمرکز متخصصین در انتخاب نمونه های مطالعاتی بر معیار کالبدی نبوده و با انتخاب چهار ساختمان مسکونی در چهار منطقه مختلف از شهر تهران (با الگوهای رفتاری، فرهنگی، اجتماعی، مذهبی و اقتصادی مختلف) اهمیت این مهم بر چگونگی خلوت گزینی ساکنین با تکیه بر مولفه های رویکرد پایداری اجتماعی و توجه بیشتر به شاخص های فرهنگی - اجتماعی (باورها و ارزش های ساکنین هر منطقه و نحوه ادراک آنان از فضای سکونتی و چگونگی نیل به خلوت) و شاخص های مذهبی (تفاوت اعتقادات مذهبی ساکنین هر محدوده از شهر تهران بر رعایت حریم خصوصی و خلوت شخصی) توسط محققین بررسی گردید و در واقع شاخص هایی چون مساحت، تعداد خانوار و... به عنوان متغیر کنترلی در نظر گرفته شده و اثر آن بر چگونگی انتخاب نمونه ها خنثی است. بر اساس مشاهدات میدانی نگارندگان وضع موجود در چهار آپارتمان انتخابی در چهار منطقه از شهر تهران به منظور خلوت گزینی بر اساس مولفه های پایداری اجتماعی به شرح زیر است (جدول ۲):

محدوده مطالعاتی این پژوهش شامل تعدادی از آپارتمان های مسکونی کوتاه مرتبه در شهر تهران است. بدین منظور به جهت انتخاب نمونه ها از چهار منطقه شمال / جنوب / شرق و غرب تهران، یک آپارتمان به عنوان نمونه مطالعاتی در نظر گرفته شد. نمونه های مطالعاتی شامل چهار آپارتمان است که هر یک در منطقه ۱ در شمال تهران (محدوده قیطریه)، منطقه ۲ در غرب تهران (محدوده شهرک قدس)، منطقه ۸ در شرق تهران (محدوده نارمک) و منطقه ۱۹ در محدوده جنوبی تهران (محدوده عبدالآباد) واقع شده اند. انتخاب نمونه های مطالعاتی از طریق مشورت با اساتید و متخصصین صورت گرفته است. یکی از اصلی ترین پیش فرض های متخصصین در نحوه انتخاب و گزینش نمونه ها تمرکز بر ویژگی های فرهنگی - اجتماعی و مذهبی (به منظور ارتقا پایداری اجتماعی) ساکنین در هر منطقه است. در واقع متخصصین اذعان می دارند که با توجه به تمرکز پژوهش های پیشین بر لزوم توجه به معیار کالبدی و شاخص های وابسته به آن به منظور خلوت گزینی از جمله

جدول ۲. بررسی وضع موجود در نمونه های مطالعاتی از منظر چگونگی خلوت گزینی بر اساس مولفه های پایداری اجتماعی

(منابع نقشه‌ها مستخرج از وب‌سایت Tehran.ir و تصاویر نمونه‌های مطالعاتی برگرفته از مشاهدات میدانی نگارندگان است)

نمونه مطالعاتی	وضع موجود به‌منظور خلوت‌گزینی بر اساس مولفه‌های پایداری اجتماعی	تصاویر
آپارتمان مسکونی واقع در منطقه ۱ (محدوده قیطره)	کالبدی ۱- یکپارچگی فضای داخلی و تجاوز به حریم شخصی ساکنین ۲- نبود تعادل مطلوب میان فضاهای باز و بسته در داخل آپارتمان ۳- عدم طراحی و چیدمان فضایی انعطاف‌پذیر ۴- سهولت حرکت کاربر در فضا	اجتماعی - فرهنگی ۱- طراحی پلان آزاد در فضای بسته و امکان هماهنگی طراحی فضای داخلی با ویژگی‌های فرهنگی - مذهبی محدوده ۲- هماهنگی بافت و مصالح داخلی با ویژگی‌های بومی محدوده و امکان ارتقا حس تعلق به مکان بر اساس ویژگی‌های فرهنگی - اجتماعی
آپارتمان مسکونی واقع در منطقه ۱۹ (محدوده عبدالآباد)	۱- عدم رعایت سلسله‌مراتب دسترسی ۲- عدم تفکیک فضاهای خصوصی، نیمه‌خصوصی و عمومی در طراحی آپارتمان ۳- مبلمان انعطاف‌پذیر	۱- عدم هماهنگی نحوه طراحی با ویژگی‌های فرهنگی و مذهبی منطقه ۲- عدم رعایت اصل محرمت در فضا
آپارتمان مسکونی واقع در منطقه ۸ (محدوده نارمک)	۱- عدم انتظام فیزیکی و بصری مطلوب در فضای داخلی آپارتمان ۲- عدم امکان توسعه فضا و بهره‌گیری از فضاهای چند عملکردی ۳- عدم تفکیک فضاهای خصوصی، نیمه‌خصوصی و عمومی در طراحی آپارتمان	۱- بهره‌گیری از مبلمان انعطاف‌پذیر با قابلیت پاسخگویی به چندین رفتار ساکنین ۲- رعایت نسبی حریم شخصی ساکنین از طریق طراحی انعطاف‌پذیر و عدم اشرافیت همسایگان به فضای داخلی و هماهنگی با ویژگی‌های فرهنگی و مذهبی محدوده نارمک
آپارتمان مسکونی واقع در منطقه ۲ (محدوده شهرک قدس)	۱- عدم رعایت سلسله‌مراتب دسترسی ۲- وجود تراس در آپارتمان به‌عنوان فضایی مطلوب به جهت خلوت‌گزینی ۳- عدم وجود مبلمان و فضاهای انعطاف‌پذیر ۴- نبود تعادل مطلوب در طراحی فضاهای باز و بسته در داخل مسکن	۱- یکپارچگی فضای داخلی و تجاوز به حریم شخصی و عدم تفکیک قلمروها ۲- اشرافیت بالای همسایگان به فضای داخلی سکونت

۵. روش تحقیق

بررسی شده است. شیوه گردآوری داده‌ها، مبتنی بر داده‌های کتابخانه‌ای - اسنادی و پیمایشی (میدانی - پرسش‌نامه‌ای) بوده است. در این پژوهش پس از مطالعات کتابخانه‌ای و استخراج مبانی نظری مرتبط با مسئله پژوهش چارچوب نظری تحقیق،

روش تحقیق در این پژوهش به‌صورت توصیفی - تحلیلی و پیمایشی است. پژوهش حاضر از نظر هدف یک تحقیق کاربردی است. در این پژوهش با دو روش کمی و کیفی، مسئله

این بخش از پژوهش از دو نرم افزار smartpls3 و spss20 بهره گرفته می شود. در راستای چرایی شیوه تحلیل داده های این پژوهش می توان اذعان نمود که فرض اصلی نگارندگان این پژوهش آن است که یکی از دلایل عدم ارتقا کیفیت خلوت در فضاهای داخلی ساختمان های مسکونی و تحقق پایداری اجتماعی در فضاهای مذکور، عدم همسو بودن دیدگاه های متخصصان این حوزه (تئوری و اجرایی) و وضع موجود در ساختمان های مسکونی است. در واقع باتوجه به تعدد پژوهش های صورت گرفته در حوزه خلوت گزینی و بهره گیری از تکنیک نحو فضا به منظور ارزیابی و تحلیل پلان ساختمان، این پژوهش بر آن است تا به تحلیل دیدگاه های متخصصین و ارزیابی وضع موجود و مقایسه آنها بپردازد و شکاف موجود از منظر خلوت گزینی به منظور نیل به پایداری اجتماعی را بر اساس دیدگاه های متخصصین بررسی نماید.

سازه تعیین شده است که ضریب t بالای ۱۰۹۶ نشان از ارتباط معناداری بین گویه ها و مؤلفه ها وجود دارد. پایایی آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی بالاتر از ۰/۷ نشانگر پایایی قابل قبولی است (Davari & Rezazadeh, 2014) که در این پژوهش همه گویه ها پایایی مطلوبی دارند.

جدول ۳. ضرایب گویه ها و پایایی متغیرهای پژوهش (نگارندگان)

متغیر	ابعاد	مؤلفه	گویه	متن گویه	متغیرهای آشکار	متغیرهای پنهان
خلوت گزینی به منظور تحقق ابعاد پایداری اجتماعی	مشارکت	کالبدی	Q1	قابلیت نفوذپذیری و دسترسی به فضا	بار	آلفا
			Q2	افزایش و تنوع فضاهای جمعی	عاملی	کرانباخ
			Q3	سهولت حرکت کاربر در فضا		
	معنایی	Q4	حس تعلق به مکان			
		Q5	وجود نماد و نشانه های هویت مند			
		Q6	ایجاد انگیزه های حضور در فضا			
اجتماعی- فرهنگی	Q7	توجه به آداب و رسوم				
	Q8	توجه به الگوهای رفتاری ساکنین				
	Q9	توجه به اعتقادات مذهبی				
مجموع						
امنیت	کالبدی	Q10	انتظام فیزیکی و بصری			
		Q11	رعایت تناسبات و مقیاس ها			
		Q12	خوانش محیط			
معنایی	معنایی	Q13	امکان انتخاب و ایجاد تعادل میان خلوت گزینی و تعامل			
		Q14	تعیین قلمروها(حریم ها) از طریق چیدمان فضاها			

ارائه گردید. سپس به بررسی وضعیت تعدادی از آپارتمان های مسکونی در شهر تهران (فرصت ها / تهدیدها و نقاط قوت / ضعف) از منظر نحوه تحقق خلوت گزینی به منظور نیل به ابعاد پایداری اجتماعی پرداخته شد. در ادامه بر اساس داده های مستخرج از چارچوب نظری تحقیق و نیز وضعیت محدوده مطالعاتی، پرسش نامه ای به جهت ارائه راهبردهای تخصصی تنظیم گردید و در اختیار جامعه آماری متخصص قرار داده شد. جامعه آماری این پژوهش شامل متخصصان در حوزه طراحی ساختمان های مسکونی، اساتید و پژوهشگران این حوزه است. حجم نمونه ۵۰ نفر است. نحوه انتخاب جامعه آماری به صورت هدف مند است چرا که این تکنیک امکان تعمیم پذیری بیشتری را باتوجه به حس اعتماد مشارکت کننده به دست می دهد. روش تجزیه و تحلیل داده ها با استفاده از آزمون تی تست، فریدمن، تحلیل عاملی و روش مدل سازی معادلات ساختاری است. در

۶. یافته های تحقیق

۱-۶. بررسی روایی و پایایی متغیرهای پژوهش

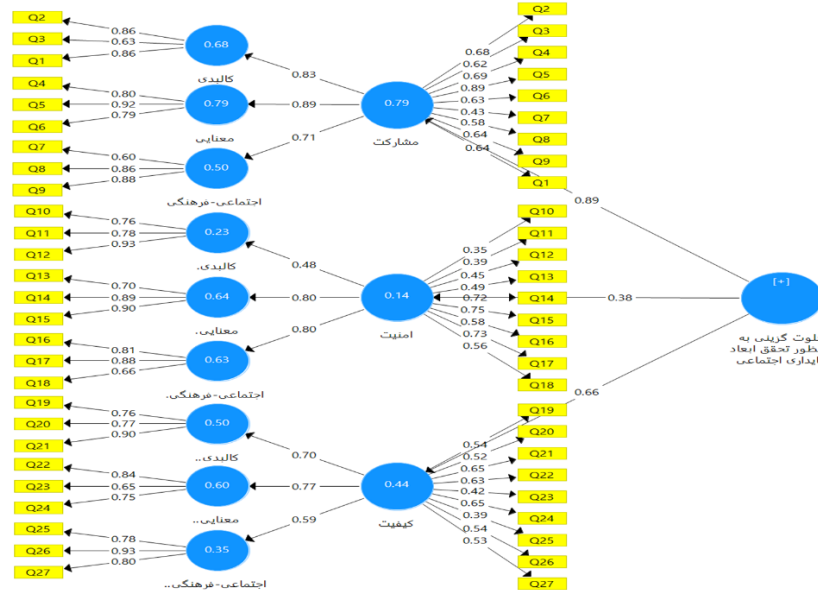
۱-۱-۶. بررسی پایایی گویه های پژوهش

در ابتدا بایستی ضرایب گویه ها و پایایی مقیاس های انتخابی برای اندازه گیری متغیرهای مکنون بررسی شود. طبق (جدول ۳) میزان بارهای عاملی و ضرایب معناداری بین گویه های هر

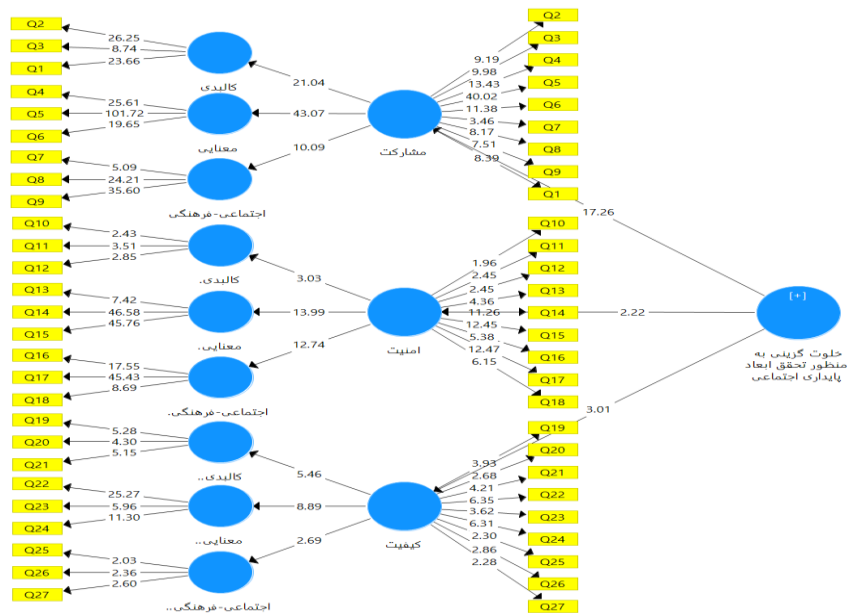
					Q۱۵	زنده کردن مسیرهای ارتباطی و فضاهای انتقالی	۰/۹۰	۴۵/۷۶
					Q۱۶	رعایت اصل محرمیت در طراحی فضاها	۰/۸۱	۱۷/۵۵
					Q۱۷	تفکیک فضاهای خصوصی، نیمه خصوصی و عمومی	۰/۸۸	۴۵/۴۳
					Q۱۸	رعایت سلسله مراتب دسترسی	۰/۶۶	۸/۶۹
					مجموع			۰/۷۹
					Q۱۹	تعادل مطلوب در طراحی فضاهای باز و بسته در داخل مسکن	۰/۷۶	۵/۲۸
					Q۲۰	وجود تراس در مسکن به منظور خلوت‌گزینی	۰/۷۷	۴/۳۰
					Q۲۱	وجود مبلمان و فضاهای انعطاف‌پذیر	۰/۹۰	۵/۱۵
					Q۲۲	بهره‌گیری از عنصر آب و گونه‌های مختلف گیاهی به منظور ارتقا کیفیت	۰/۸۴	۲۵/۲۷
					Q۲۳	کاهش صدای نامطلوب محیطی به کمک نظام آواها	۰/۶۵	۵/۹۶
					Q۲۴	تغییر در رنگ و بافت مصالح داخلی مسکن	۰/۷۵	۱۱/۳۰
					Q۲۵	بهره‌گیری از فرم‌هایی با قابلیت پاسخ‌دهی به چند رفتار ساکنین	۰/۷۸	۲/۰۳
					Q۲۶	قابلیت توسعه فضا و انتخاب آن توسط ساکنین	۰/۹۳	۲/۳۶
					Q۲۷	چندعملکردی بودن فضا	۰/۸۰	۲/۶۰
					مجموع			۰/۷۹
					مجموع			۰/۸۲

سازه‌های تحقیق پرداخت. به منظور بررسی معنی‌داری ضرایب مسیر از روش بازنمونه‌گیری در حالت ۱۰۰۰ نمونه که در روش حداقل مربعات جزئی توصیه شده (Davari & Rezazadeh, 2014) استفاده شد. نتایج در نمودار های ۳ و ۴ نشان می‌دهد که مدل از اعتبار خوبی برخوردار است.

پس از انجام تحلیل عاملی تأییدی مرتبه اول و استخراج گویه‌های حائز بار عاملی معنادار، نسبت به بررسی پایایی و روایی گویه‌ها اقدام گردید. در این راستا، با استفاده از مدل ساختاری روابط بین سازه‌ها به لحاظ علی مورد بررسی قرار می‌گیرد. درواقع با در نظر گرفتن نتایج بررسی روابط بین سازه‌ها با استفاده از ضریب مربوطه می‌توان به بررسی معنی‌دار اثرات بین

نمودار ۳. بار عاملی و ضریب تعیین مدل اندازه‌گیری (نگارندگان)

نمودار ۴. ضرایب معناداری آزمون t مدل اندازه‌گیری (نگارندگان)

۶-۱-۲. روایی و اگرایی متغیرهای پژوهش

همبستگی میان شاخص‌ها با سازه‌های مربوط به خود (اعداد رنگی ماتریس) از همبستگی میان آن‌ها و سایر سازه بیشتر است که این مطلب گواه مناسب بودن روایی و اگرایی بارهای عاملی متقابل است.

طبق نتایج حاصل در جدول ۴ میزان همبستگی بین شاخص‌های یک سازه با آن سازه و میزان همبستگی بین شاخص‌های یک سازه با سازه‌های دیگر مقایسه می‌گردد. مقدار

جدول ۴. روایی و اگرایی به روش بارهای عاملی متقابل (نگارندگان)

کابندی	معنی	اجتماعی-فرهنگی	کابندی	معنی	اجتماعی-فرهنگی	کابندی	معنی	کابندی	معنی
Q1	۰/۸۶	۰/۵۰	۰/۱۹	-۰/۰۵	-۰/۰۱	۰/۱۷	۰/۲۵	-۰/۰۷	-۰/۰۴
Q2	۰/۸۶	۰/۵۲	۰/۲۶	۰/۱۵	-۰/۰۱	۰/۳۲	۰/۰۹	-۰/۰۵	-۰/۱۳
Q3	۰/۶۳	۰/۴۸	۰/۴۰	۰/۱۵	-۰/۱۷	۰/۳۱	۰/۱۲	-۰/۰۷	-۰/۲۱
Q4	۰/۵۱	۰/۸۰	۰/۳۱	-۰/۳۵	-۰/۰۱	۰/۲۱	۰/۲۶	-۰/۰۲	۰/۰۲
Q5	۰/۷۱	۰/۹۲	۰/۴۷	-۰/۰۴	-۰/۰۱	۰/۴۳	۰/۳۹	-۰/۲۴	۰/۱۹
Q6	۰/۳۳	۰/۷۹	۰/۳۴	-۰/۱۰	-۰/۰۱	۰/۱۳	۰/۴۲	-۰/۰۶	-۰/۰۸
Q7	۰/۲۱	۰/۲۸	۰/۶۰	-۰/۰۲	-۰/۰۴	۰/۱۳	۰/۲۲	-۰/۱۶	۰/۲۹
Q8	۰/۳۳	۰/۳۳	۰/۸۶	-۰/۱۶	-۰/۰۲	۰/۲۱	۰/۱۶	-۰/۰۳	-۰/۰۱
Q9	۰/۳۱	۰/۴۴	۰/۸۸	-۰/۰۴	-۰/۰۴	۰/۱۳	۰/۳۶	-۰/۲۲	-۰/۰۷
Q10	-۰/۰۹	-۰/۱۷	-۰/۰۱	-۰/۷۶	-۰/۰۳	۰/۱۹	-۰/۳۸	-۰/۰۷	-۰/۰۲
Q11	-۰/۰۳	-۰/۱۳	۰/۱۳	-۰/۷۸	-۰/۲۱	۰/۰۶	-۰/۱۰	-۰/۲۰	-۰/۰۳
Q12	۰/۱۹	-۰/۱۷	-۰/۰۸	-۰/۹۳	-۰/۱۴	۰/۱۶	-۰/۲۰	-۰/۰۷	-۰/۰۴
Q13	۰/۰۵	-۰/۱۷	۰/۰۴	-۰/۰۷	-۰/۷۰	۰/۱۷	-۰/۰۸	-۰/۰۱	-۰/۲۵
Q14	-۰/۰۳	-۰/۰۲	۰/۰۵	-۰/۱۰	-۰/۸۹	۰/۴۰	۰/۳۱	-۰/۰۷	-۰/۱۲
Q15	-۰/۱۴	-۰/۱۰	-۰/۰۸	-۰/۲۱	-۰/۹۰	۰/۳۹	-۰/۰۹	-۰/۱۱	-۰/۲۲

Q16	۰/۳۳	۰/۳۷	۰/۱۶	۰/۱۸	۰/۱۸	۰/۱۸	۰/۸۱	۰/۰۵	۰/۰۹	۰/۱۵
Q17	۰/۲۱	۰/۲۴	۰/۱۹	۰/۱۳	۰/۴۲	۰/۸۸	۰/۲۴	۰/۱۱	۰/۰۴	۰/۰۴
Q18	۰/۲۸	۰/۲۶	۰/۱۱	۰/۰۸	۰/۳۳	۰/۶۶	۰/۲۷	۰/۱۵	۰/۰۵	۰/۰۵
Q19	۰/۰۷	۰/۱۶	۰/۰۳	۰/۳۱	۰/۲۷	۰/۲۲	۰/۷۶	۰/۱۸	۰/۱۳	۰/۱۳
Q20	۰/۲۲	۰/۲۶	۰/۳۸	۰/۰۴	۰/۰۰	۰/۱۳	۰/۷۷	۰/۳۰	۰/۱۲	۰/۱۲
Q21	۰/۳۰	۰/۵۷	۰/۳۵	۰/۲۸	۰/۲۰	۰/۲۳	۰/۹۰	۰/۲۷	۰/۰۶	۰/۰۶
Q22	۰/۰۰	۰/۰۶	۰/۱۱	۰/۰۶	۰/۰۱	۰/۱۳	۰/۲۳	۰/۸۴	۰/۲۵	۰/۲۵
Q23	۰/۲۰	۰/۲۵	۰/۰۹	۰/۰۴	۰/۲۱	۰/۲۰	۰/۱۴	۰/۶۵	۰/۰۸	۰/۰۸
Q24	۰/۰۳	۰/۰۴	۰/۱۸	۰/۰۹	۰/۱۰	۰/۲۰	۰/۳۰	۰/۷۵	۰/۳۱	۰/۳۱
Q25	۰/۰۵	۰/۰۲	۰/۱۴	۰/۰۹	۰/۰۲	۰/۰۳	۰/۰۸	۰/۲۲	۰/۷۸	۰/۷۸
Q26	۰/۰۳	۰/۱۶	۰/۱۵	۰/۰۳	۰/۱۶	۰/۱۳	۰/۰۲	۰/۲۷	۰/۹۳	۰/۹۳
Q27	۰/۰۳	۰/۱۴	۰/۰۵	۰/۰۶	۰/۳۴	۰/۱۱	۰/۱۲	۰/۲۷	۰/۸۰	۰/۸۰

۶-۲. بررسی شاخص نیکوی برازش

کیفیت مدل ساختاری توسط شاخص قدرت پیش بینی Q^2 نیز محاسبه شد، هدف این شاخص بررسی توانایی مدل ساختاری در پیش‌بینی کردن به روش چشم پوشی است. که براساس این ملاک مدل باید نشانگرهای متغیرهای مکنون درون زا انعکاسی را پیش‌بینی کند. مقادیر مثبت و بالای صفر نشان می‌دهند که مقادیر مشاهده شده خوب بازسازی شده‌اند (Tabatabaei & Jahangard, 2016) و می‌توان گفت مدل ساختاری از کیفیت مناسبی برخوردار است. شاخص نیکوی برازش طبق فرمول زیر محاسبه می‌شود. سه مقدار ۰/۰۱، ۰/۲۵ و ۰/۳۶ را بعنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی معرفی نمودند که با محاسبه‌ی که از مدل انجام شد (جدول ۵).

$$\text{ضریب تعیین} \times \text{روایی همگرا} = \sqrt{Q^2} \\ = \sqrt{0.55 \times 0.52} = 0.53$$

جدول ۵. شاخص‌های کیفیت مدل ساختاری (نگارندگان)

متغیرهای مکنون وابسته	ضریب تعیین	روایی همگرا	قدرت پیش بینی Q^2
کالبدی	۰/۶۸	۰/۰۶	۳۰۰/۰۰
اجتماعی-فرهنگی	۰/۳۵	۰/۰۳	۳۰۰/۰۰
امنیت	۰/۱۴	۰/۰۱	۹۰۰/۰۰
کالبدی	۰/۵۰	۰/۰۴	۳۰۰/۰۰
معنایی	۰/۶۰	۰/۰۵	۳۰۰/۰۰
اجتماعی-فرهنگی	۰/۳۵	۰/۰۳	۳۰۰/۰۰
کیفیت	۰/۴۴	۰/۰۴	۹۰۰/۰۰
خلوت‌گزینی	-	-	۲۷۰۰/۰
به‌منظور تحقق ابعاد پایداری اجتماعی	-	-	۲۷۰۰/۰

۷. آزمون t متغیرهای تحقیق

معنایی	۰/۷۹	۰/۷	۳۰۰/۰۰	۱۴۳/۳۳	۰/۵۲
اجتماعی-فرهنگی	۰/۵۰	۰/۵	۳۰۰/۰۰	۲۱۱/۹۱	۰/۲۹
مشارکت	۰/۷۹	۰/۷	۳۰۰/۰۰	۶۱۸/۶۹	۰/۳۱
کالبدی	۰/۲۳	۰/۲	۳۰۰/۰۰	۲۵۶/۰۲	۰/۱۵
معنایی	۰/۶۴	۰/۶	۳۰۰/۰۰	۱۷۵/۲۳	۰/۴۲
اجتماعی-فرهنگی	۰/۶۳	۰/۶	۳۰۰/۰۰	۱۸۸/۸۷	۰/۳۷
امنیت	۰/۱۴	۰/۱	۹۰۰/۰۰	۷۷۴/۰۱	۰/۱۴
کالبدی	۰/۵۰	۰/۴	۳۰۰/۰۰	۲۰۸/۴۴	۰/۳۱
معنایی	۰/۶۰	۰/۵	۳۰۰/۰۰	۲۰۸/۰۰	۰/۳۱
اجتماعی-فرهنگی	۰/۳۵	۰/۳	۳۰۰/۰۰	۲۳۳/۶۴	۰/۲۲
کیفیت	۰/۴۴	۰/۴	۹۰۰/۰۰	۷۹۹/۱۱	۰/۱۱
خلوت‌گزینی	-	-	۲۷۰۰/۰	۲۷۰۰/۰	۲۷۰۰/۰
به‌منظور تحقق ابعاد پایداری اجتماعی	-	-	۲۷۰۰/۰	۲۷۰۰/۰	۲۷۰۰/۰

برای بررسی وضعیت متغیرهای مورد مطالعه از آزمون t یک نمونه‌ای استفاده شد. نتایج حاصل از این آزمون در جدول زیر آورده شده است. برای امتیازدهی، میانگین مجموع نمرات سؤالات هر مؤلفه به عنوان مبنا در نظر گرفته شد و باتوجه به طیف پنج‌درجه‌ای لیکرت نقطه برش طیف میانی پرسشنامه، دو

بود که در پژوهش حاضر معیار مقایسه میانگین بدین صورت بود که میانگین تجربی (۳/۱-۱) در سطح نامطلوب و (۳-۵/۱) در سطح مطلوب ارزیابی شد؛ بنابراین میانگین ملاکی در سطح مطلوب برابر با ۳/۱ است (جدول ۶).

جدول ۶. آزمون t وضعیت گویه‌های مؤلفه خلوت‌گزینی به منظور تحقق ابعاد پایداری اجتماعی (نگارندگان)

متغیر	ابعاد	مؤلفه	گویه	متن گویه	میانگین ملاکی = ۳/۱	df=۴۹	آزمون فریدمن
رتبه	میانگین تجربی	تفاوت میانگین تجربی	t	معناداری	میانگین تجربی	رتبه	رتبه
خلوت‌گزینی به منظور تحقق ابعاد پایداری اجتماعی	مشارکت	کالبدی	Q۱	قابلیت نفوذپذیری و دسترسی به فضا	۳/۸۲	۰/۷۲	۸/۱۰
			Q۲	افزایش و تنوع فضاهای جمعی	۴/۵۶	۱/۴۶	۱۷/۸۹
			Q۳	سهولت حرکت کاربر در فضا	۳/۳۴	۰/۲۴	۲/۱۳
		معنایی	Q۴	حس تعلق به مکان	۲/۶۶	۰/۵۶	۵/۳۱
			Q۵	وجود نماد و نشانه‌های هویت مند	۴/۳۶	۱/۲۶	۱۴/۱۲
			Q۶	ایجاد انگیزه‌های حضور در فضا	۳/۵۸	۰/۴۸	۵/۰۴
	اجتماعی- فرهنگی		Q۷	توجه به آداب و رسوم	۴/۵۴	۱/۴۴	۱۷/۵۹
			Q۸	توجه به الگوهای رفتاری ساکنین	۳/۴۶	۰/۳۶	۳/۹۴
			Q۹	توجه به اعتقادات مذهبی	۴/۳۰	۱/۲۰	۱۳/۸۱
		مجموع			۳/۹۶	۰/۸۶	۲۷/۳۱
							معناداری = ۰/۰۰ = ۱۴۹/۷۶
	امنیت	کالبدی	Q۱۰	انتظام فیزیکی و بصری	۳/۳۴	۰/۲۴	۲/۵۸
			Q۱۱	رعایت تناسبات و مقیاس‌ها	۴/۵۸	۱/۴۸	۲۰/۹۹
			Q۱۲	خوانش محیط	۳/۳۰	۰/۲۰	۲/۰۹
		معنایی	Q۱۳	امکان انتخاب و ایجاد تعادل میان خلوت‌گزینی و تعامل	۴/۵۶	۱/۴۶	۱۹/۱۰
			Q۱۴	تعیین قلمروها(حریم‌ها) از طریق چیدمان فضاها	۴/۰۸	۰/۹۸	۱۰/۹۳
			Q۱۵	زنده کردن مسیرهای ارتباطی و فضاهای انتقالی	۳/۵۸	۰/۴۸	۴/۸۳
	اجتماعی- فرهنگی		Q۱۶	رعایت اصل محرمیت در طراحی فضا	۳/۶۴	۰/۵۴	۷/۲۷
			Q۱۷	تفکیک فضاهای خصوصی، نیمه خصوصی و عمومی	۴/۵۶	۱/۴۶	۲۰/۵۹
			Q۱۸	رعایت سلسه مراتب دسترسی	۳/۷۴	۰/۶۴	۶/۵۲
		مجموع			۳/۹۳	۰/۸۳	۳۶/۷۰
							معناداری = ۰/۰۰ = ۱۷۱/۵۴
	کیفیت	کالبدی	Q۱۹	تعادل مطلوب در طراحی فضاهای باز و بسته در داخل مسکن	۳/۸۶	۰/۷۶	۷/۳۷

۹	۲/۲۳	۰/۶۸	-۰/۴۱	-۰/۰۴	۳/۰۶	وجود تراس در مسکن به منظور خلوت‌گزینی	Q۲۰
۱	۶/۶۱	۰/۰۰	۱۹/۱۰	۱/۴۶	۴/۵۶	وجود مبلمان و فضاهای انعطاف‌پذیر	Q۲۱
۷	۴/۲۸	۰/۰۰	۷/۶۸	۰/۷۶	۳/۸۶	بهره‌گیری از عنصر آب و گونه‌های مختلف گیاهی به منظور ارتقا کیفیت	Q۲۲
۸	۲/۸۸	۰/۰۱	۲/۸۶	۰/۲۴	۳/۳۴	کاهش صدای نامطلوب محیطی به کمک نظام آواها	Q۲۳
۲	۶/۴۶	۰/۰۰	۱۹/۹۰	۱/۴۲	۴/۵۲	تغییر در رنگ و بافت مصالح داخلی مسکن	Q۲۴
۳	۶/۲۶	۰/۰۰	۱۷/۵۳	۱/۳۴	۴/۴۴	بهره‌گیری از فرم‌هایی با قابلیت پاسخ‌دهی به چند رفتار ساکنین	Q۲۵
۵	۵/۶۲	۰/۰۰	۱۲/۲۸	۱/۱۴	۴/۳۴	قابلیت توسعه فضا و انتخاب آن توسط ساکنین	Q۲۶
۴	۶/۲۰	۰/۰۰	۱۷/۵۳	۱/۳۴	۴/۴۴	چند عملکردی بودن فضا	Q۲۷
	معناداری = ۰/۰۰ = ۱۷۵/۱۰	۰/۰۰	۳۰/۱۷	۰/۹۴	۴/۰۴	مجموع	
-	-	۰/۰۰	۶۲/۷۷	۰/۸۷	۳/۹۷	مجموع	

محیط» به ترتیب به‌عنوان رتبه نخست و آخر را به خود اختصاص گرفت. معناداری ضریب خی دو آزمون فریدمن نشان از وجود اهمیت و اولویت در سطح گویه‌های بعد امنیت دارد. همچنین نتایج حاصل از آزمون t یک نمونه‌ای نشان می‌دهد که گویه‌های ۱۹، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷ از بعد کیفیت در سطح مطلوب ($p < 0.05$) و میانگین ملاکی بالاتر از ۳/۱ قرار گرفته است. و گویه ۲۰ در سطح نسبتاً مطلوب ($p > 0.05$) قرار گرفته است. و میانگین ملاکی هم‌تراز از ۳/۱ قرار گرفته است. در نهایت بعد کیفیت سطح مطلوب ($p < 0.05$) و میانگین ملاکی بالاتر از ۳/۱ قرار گرفته است. با استفاده از آزمون فریدمن اولویت گویه‌های بعد کیفیت به ترتیب اهمیت گزارش شد؛ بنابراین اهمیت گویه «وجود مبلمان و فضاهای انعطاف‌پذیر» و گویه «وجود تراس در مسکن به‌منظور خلوت‌گزینی» به ترتیب به‌عنوان رتبه نخست و آخر را به خود اختصاص گرفت. معناداری ضریب خی دو آزمون فریدمن نشان از وجود اهمیت و اولویت در سطح گویه‌های بعد کیفیت دارد.

نتایج حاصل از آزمون t یک نمونه‌ای نشان می‌دهد که همه مؤلفه‌های بعد مشارکت در سطح مطلوب ($p < 0.05$) و میانگین

در (جدول ۶) نتایج حاصل از آزمون t یک نمونه‌ای نشان می‌دهد که همه گویه‌های ۱ تا ۷ از بعد مشارکت در سطح مطلوب ($p < 0.05$) و میانگین ملاکی بالاتر از ۳/۱ قرار گرفته است. در نهایت بعد مشارکت سطح مطلوب ($p < 0.05$) و میانگین ملاکی بالاتر از ۳/۱ قرار گرفته است. همچنین با استفاده از آزمون فریدمن اولویت گویه‌های بعد مشارکت به ترتیب اهمیت گزارش شد؛ بنابراین اهمیت گویه «افزایش و تنوع فضاهای جمعی» و گویه «سهولت حرکت کاربر در فضا» به ترتیب به‌عنوان رتبه نخست و آخر را به خود اختصاص گرفت. معناداری ضریب خی دو آزمون فریدمن نشان از وجود اهمیت و اولویت در سطح گویه‌های بعد مشارکت دارد.

همچنین نتایج حاصل از آزمون t یک نمونه‌ای نشان می‌دهد که همه گویه‌های ۱ تا ۷ از بعد امنیت در سطح مطلوب ($p < 0.05$) و میانگین ملاکی بالاتر از ۳/۱ قرار گرفته است. در نهایت بعد امنیت سطح مطلوب ($p < 0.05$) و میانگین ملاکی بالاتر از ۳/۱ قرار گرفته است. همچنین با استفاده از آزمون فریدمن اولویت گویه‌های بعد امنیت به ترتیب اهمیت گزارش شد؛ بنابراین اهمیت گویه «رعایت تناسبات و مقیاس‌ها» و گویه «خوانش

اختصاص گرفت. معناداری ضریب خی دو آزمون فریدمن نشان از وجود اهمیت و اولویت در سطح مولفه‌های بعد امنیت دارد. همچنین نتایج حاصل از آزمون t یک نمونه‌ای نشان می‌دهد که همه مولفه‌های بعد کیفیت در سطح مطلوب ($p < 0.05$) و میانگین ملاکی بالاتر از ۳/۱ قرار گرفته است، بنابراین اهمیت مؤلفه «اجتماعی-فرهنگی» و مؤلفه «کالبدی» به ترتیب به‌عنوان رتبه نخست و آخر را به خود اختصاص گرفت. معناداری ضریب خی دو آزمون فریدمن نشان از وجود اهمیت و اولویت در سطح مولفه‌های بعد امنیت دارد (جدول ۷).

ملاکی بالاتر از ۳/۱ قرار گرفته است، و با استفاده از آزمون فریدمن اولویت مؤلفه‌های بعد مشارکت بررسی شد که معناداری ضریب خی دو آزمون فریدمن نشان از عدم وجود اهمیت و اولویت در سطح مؤلفه‌های بعد مشارکت دارد. همچنین نتایج حاصل از آزمون t یک نمونه‌ای نشان می‌دهد که همه مولفه‌های بعد امنیت در سطح مطلوب ($p < 0.05$) و میانگین ملاکی بالاتر از ۳/۱ قرار گرفته است، و با استفاده از آزمون فریدمن اولویت مؤلفه‌های بعد امنیت به ترتیب اهمیت گزارش شد؛ بنابراین اهمیت مؤلفه «معنایی» و مؤلفه «کالبدی» به ترتیب به‌عنوان رتبه نخست و آخر را به خود

جدول ۷. آزمون t وضعیت گویه‌های ابعاد خلوت‌گزینی به‌منظور تحقق ابعاد پایداری اجتماعی (نگارندگان)

متغیر	ابعاد	مؤلفه	میانگین ملاکی = ۳/۱	df=۴۹	آزمون فریدمن
خلوت‌گزینی	مشارکت	کالبدی	۳/۹۱	۰/۸۱	۱۵/۷۲
		معنایی	۳/۸۷	۰/۷۷	۱۲/۵۷
تحقق ابعاد پایداری اجتماعی	اجتماعی-فرهنگی	اجتماعی-فرهنگی	۴/۱۰	۱/۰۰	۱۸/۷۸
		مجموع	۳/۹۶	۰/۸۶	۳۷/۳۱
امنیت	کالبدی	کالبدی	۳/۷۴	۰/۶۴	۱۱/۶۵
		معنایی	۴/۰۷	۰/۹۷	۱۸/۵۷
کیفیت	اجتماعی-فرهنگی	اجتماعی-فرهنگی	۳/۹۸	۰/۸۸	۱۹/۹۷
		مجموع	۳/۹۳	۰/۸۳	۳۶/۷۰
کیفیت	کالبدی	کالبدی	۳/۸۳	۰/۷۳	۱۱/۷۴
		معنایی	۳/۹۱	۰/۸۱	۱۶/۶۰
مجموع	اجتماعی-فرهنگی	اجتماعی-فرهنگی	۴/۳۷	۱/۲۷	۲۸/۷۴
		مجموع	۴/۰۴	۰/۹۴	۳۰/۱۷
مجموع			۳/۹۷	۰/۸۷	۶۲/۷۷

در فضای داخلی مسکن به‌منظور تفکیک قلمروهای خصوصی نیمه‌خصوصی و عمومی، انعطاف‌پذیری فضایی در طراحی پلان ساختمان و نیز مبلمان فضاها، توجه به مولفه‌های بصری از جمله عدم اشرافیت به فضای داخلی مسکن و نهایتاً تفکیک فضای داخل به سه فضای باز، فضای واسط و فضای اتصال اشاره نمود. در ادامه از جمله عوامل خارجی تأثیرگذار نیز می‌توان به؛ توجه به الگوهای رفتاری و اعتقادات مذهبی ساکنین ساختمان مسکونی و محدوده مطالعاتی، ویژگی‌های فرهنگی-

۸. نتیجه‌گیری

در این پژوهش تأثیر خلوت‌گزینی ساکنین و رابطه آن بر چگونگی ارتقا کیفیت پایداری اجتماعی در ساختمان‌های مسکونی در چهار منطقه از شهر تهران مورد بررسی قرار گرفت. با بررسی وضع موجود در چهار نمونه مطالعاتی می‌توان اذعان نمود که عوامل داخلی و خارجی متنوعی بر شیوه خلوت‌گزینی به‌منظور تحقق اهداف پایداری اجتماعی تأثیرگذارند که از جمله عوامل داخلی تأثیرگذار می‌توان به؛ رعایت سلسله‌مراتب فضایی

تغییر در رنگ و بافت مصالح داخلی با میانگین رتبه ای ۶/۴۶ به ترتیب تاثیرگذارترین شاخص‌های بعد «کیفیت» هستند. در یک جمع‌بندی می‌توان اذعان نمود که خلوت‌گزینی در فضاهای سکونتی به‌منظور اجتماع‌پذیری/گریزی هرچه بیشتر فضاها در جهت تحقق اهداف پایداری اجتماعی در مسکن معاصر با مشکلات و محدودیت‌های متعددی همراه است. یکی از مهم‌ترین این محدودیت‌ها؛ تنزل مساحت ساختمان‌ها در پی مشکلات اقتصادی مردم است. لذا در انتخاب نمونه‌های مطالعاتی مساحت ساختمان و خانوارها به‌عنوان متغیر کنترل در نظر گرفته شد و به ویژگی‌های فرهنگی-اجتماعی و مذهبی ساکنین توجه بیشتری گردید. این مهم جنبه نوآوری این پژوهش نسبت به پژوهش‌های پیشین بود چرا که در عملکردی و معیار کالبدی و شاخص‌های آن بر تحقق خلوت بوده است و به ویژگی‌های فرهنگی-اجتماعی ساکنین توجه نگردیده بود. در واقع افزایش پایداری اجتماعی در مسکن معاصر از طریق تحقق خلوت فردی و جمعی در فضاهای سکونتی به ویژگی‌های فرهنگی، دانش، مذهب و الگوهای رفتاری ساکنین آن بستگی دارد. به‌عنوان مثال در یک فرهنگ خاص توجه به خلوت شخصی و محرمیت نسبت به فرهنگ دیگری اهمیت بیشتری دارد. لذا بایستی در طراحی فضاهای سکونتی به‌منظور خلوت‌گزینی در ابتدا به اولویت‌های فرهنگی-اجتماعی، مذهبی و رفتاری ساکنین توجه نمود و در ادامه آن از راهبردهای کالبدی و شاخص‌های آن بهره جست.

تعارض منافع

نویسندگان هیچ‌گونه تعارض منافی برای اعلام ندارند.

اجتماعی ساکنین، وجود نماد و نشانه‌های هویت‌مند به‌منظور ارتقا ادراک ساکنین و حس تعلق به مکان و نهایتاً ارتباط هرچه بیشتر با طبیعت به‌منظور میل بیشتر افراد به خلوت‌گزینی اشاره نمود.

با بررسی شاخص‌های مستخرج از بعد «مشارکت»؛ گویه افزایش و تنوع فضاهای جمعی با میانگین رتبه ۶/۹۳ و گویه توجه به آداب و رسوم (از مؤلفه اجتماعی-فرهنگی) با میانگین رتبه ۶/۸۷ به ترتیب تاثیرگذارترین شاخص‌های بعد «مشارکت» هستند. با این حال با بررسی نمونه‌های مطالعاتی، توجه طراحان به تأمین خلوت محدود به ویژگی‌های عملکردی بوده و به ویژگی‌های فرهنگی-اجتماعی و مذهبی به‌منظور ارتقا انگیزه‌های حضور در فضا جهت تأمین خلوت فردی و جمعی در راستای افزایش پایداری اجتماعی در فضای داخلی مسکن توجه نگردیده است. در ادامه با بررسی شاخص‌های مستخرج از بعد «امنیت»؛ گویه رعایت تناسبات و مقیاس‌ها با میانگین رتبه‌ای ۷/۰۴ و گویه تفکیک فضاهای خصوصی، نیمه‌خصوصی و عمومی با میانگین رتبه‌ای ۷/۰۲ به ترتیب تاثیرگذارترین شاخص‌های بعد «امنیت» هستند. با وجود آنکه در بسیاری از مطالعات نظری و نیز پژوهش‌های صورت‌گرفته، ابعاد امنیتی فضا بر اجتماع‌پذیری/گریزی تأثیرگذار است، با بررسی وضع موجود در نمونه‌های مطالعاتی نمود این بعد در هر فرهنگ با فرهنگ دیگر و در هر منطقه از شهر تهران متفاوت است؛ فلذا بهره‌گیری از این بعد به تنهایی به‌منظور خلوت‌گزینی ساکنین راهبردی کاربردی نمی‌باشد و بایستی در کنار ابعاد دیگر از راهبردهای موجود در بعد «امنیت» بهره جست. در نهایت با بررسی شاخص‌های مستخرج از بعد «کیفیت»؛ گویه وجود مبلمان و فضاهای انعطاف‌پذیر با میانگین رتبه ای ۶/۶۱ و گویه

منابع

- Alaie, A., Yazdanfar, A., Hosseini, S., & Norouziyan-Maleki, S. (2020). A Framework for the Components of Social Sustainability in Housing Based on Content Analysis of Relevant Studies. *Journal of Sustainable Architecture and Urban Design*, 8(2), 94-81.[Persian]. doi: 10.22061/jsaud.2020.6241.1631
- Alexander C.,(1979). *The timeless way of building*. Newyork: Oxford university press.
- Altman, I. (1975). *Environmental and Social Behavior* Monterey. Ca: Brooks/Cole.

- Altman, A., (2003), Environment and Social Behavior: Privacy, Personal Space, Territory, Crowd, Translation: Ali Namazian, Editor, Shahid Beheshti University Press, Tehran.[Persian].
- Altman A.(1975). The environment and social behavior: Privacy, Personal space, territory, crowding. Monterey. Calif: Brooks/ Cole Pub.
- Arzhmand, M, Khani S,(2012). The role of privacy in the architecture of Iranian house(with a view towards this roles in Islamic Architecture and culture. Journal of studies on Iranian Islamic City.7. 27-38.[Persian]
- Bentinck, S.A., Van Oel, C.J. and Van Dorst, M.J., 2020. Perception of privacy in a university building: The transparency paradox. Frontiers of Architectural Research, 9(3), pp.579-587.
- Davari A,Rezazadeh A.2014. Structural equation modeling with PLS.[Persian]
- Fatahi, Ahadullah; Bayat, Nasser; Amiri, Ali; Nemati, Reza. (2013). Assessment and prioritization of social sustainability in rural areas of Delfan city using Vicor decision making model.Regional Planning, 3(11), 65-78. [Persian].
- Gifford, Robert. (1999), Private (Secretism), T: Akbar Sardari Zenouz. Architecture and culture Journal.(2,3).pp 62-70.
- Goffman, E (1963), Behavior in public places: Notes on the social organization of gatherings, Free Press, New York.
- Hosseini, D. S. H., Aliabadi, K., & Hamidiyan, D. A. (2015). An Analysis on Evaluating the Quality of Social Sustainability in Districts No.2 and 3 of Sabzevar City. Geography and Territorial Spatial Arrangement, 5(14), 47-70.[Persian]. doi: 10.22111/gaij.2015.1913
- Jenkins, R. (2002). Social identity, T: Toraj Yar Ahmadi. Tehran: Shirazeh Publishing. [Persian]
- Khamenehzadeh, H. (2017). An Introduction to the Concept of Privacy and How it is Realized in the House Life-World1 Comparative Study in Pre-modern and Modern Iranian Houses. The Monthly Scientific Journal of Bagh-e Nazar, 14(49), 33-44.[Persian].<https://sid.ir/paper/518185>
- Lang, J. (2002). The creation of architectural theory: the role of behavioral sciences in environmental design, translated by Alireza Einifar, University of Tehran Publications Institute.[Persian]
- Marcus, K. (2003). House: Symbol of Self, Author: Ahad Aliqlian. Khayal Quarterly, 5, 84-119
- Mortazavi, Sh. (2001), environmental psychology and its application, Tehran: Shahid Beheshti University.[Persian].
- Nastaran, M., Ghasemi, V., & Hadizadeh, S. (2013). Assessment of Indices of Social Sustainability by Using Analytic Network Process (ANP). Journal of Applied Sociology, 24(3), 155-173. .[Persian]
- Pastalan, L.A., 1970. Privacy as a behavioral concept. Social Science, pp .93-97.
- Pourahmad ahmad, Kalantari Mohsen, Farhoudi Rahmat Allah, Ashnouei Amir.(2015). Measurement of social sustainability in the context of historical urban residential district: A case study of Kashan. The Journal of Geographical Research on Desert Areas, 3(1), 100-71.[Persian].

- Rapoport, Amos.(1981).Identity and environment: cross-cultural perspective. London: Billing and sons limited
- Rapport, A (1977), Human aspects of urban form: Towards man- environment approach to urban form and design, pergamon, Oxford.
- Rapoport, A (1967), Escape from Paradox, Scientific American 217.50-56.
- Rappaport, A. (1969). House Form and Culture. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall .
- Sajjadi Ghaem Maghami, Parvin Alsadat, Poordeihimi shahram,& Zarghami, Esmail.(2011). Principles of social sustainability in residential complexes, From the perspective of Iranian experts, Soffeh, 20(51), 75-87 .[Persian].<https://sid.ir/paper/94391/en>
- Samuelsson, B. C. Azar, et al. (2004) "From Here to Sustainability–Is the Lisbon/Göteborg agenda delivering?"
- Sommer,R (1969),Personalspace,EnglewoodCliffs,PrenticeHall,NJ.
- Sundstrom, E., Burt, R.E. and Kamp, D., 1980. Privacy at work: Architectural correlates of job satisfaction and job performance. Academy of management journal, 23(1), pp.101-117.
- Tabatabaei, S. S., & Jahangard, H. (2016). Structural analysis of the relationship between Career decision self-efficacy and Career decision certainty, Mediation planned happenstance skills dimensions. Educational researches, 11(47), 85-112.[Persian] .magiran.com/p1645832
- Tehran Municipality Studies and Planning Center (2013). The relationship between social sustainability and the shape of the city, vice president of studies and planning of infrastructure affairs and master plan.[Persian]
- Westin, A.(1970) "Privacy and Freedom", New York, Ballantine.
- Zal Abuzar. (2006). Evaluation and measurement of social sustainability and the role of geographical factors affecting it in rural areas of Khorambid city. Master's thesis. Tarbiat Modares University
- Zarghami, E., & Pourdeihimi, S. (2010). The Social Sustainability Principles of Residential Complex. Environmental Sciences, 8(2), .[Persian].
- www.tehran .ir

Defining the relation between seclusion and social sustainability goals in contemporary housing (Case study of Low-rise residential apartments in Tehran)

Azadeh Rezayi¹, Mohammad Reza Poorzargar², Vahid Shali Amini³

(Receive Date: 06 July 2023 Revise Date: 11 August 2023 Accept Date: 01 September 2023)

Research Article

Abstract

Nowadays, due to the ever-increasing population growth, rising land prices, increase in construction and sales, and other economic restrictions for the residents of residential buildings in metropolises, especially in short-rise residential apartments with low square meters, the quality of life has declined. Solitude (individual and collective) and privacy of the residents is not given attention. In fact, this shows the lack of attention of architects and urban planners to social challenges and issues and the need to realize sustainable housing (especially from the social aspect) in order to promote the privacy of the residents of residential buildings and increase the mental-psychological peace and finally improve the satisfaction of the people of the society. Therefore the main goal of this research is to explain the necessity and principles of seclusion in order to achieve the dimensions of social sustainability in low-rise residential apartments in Tehran. Also, this research seeks to answer these questions: What is the relationship between the components of realizing privacy and social sustainability in contemporary housing? And what are the internal and external factors affecting the realization of social sustainability and the improvement of the quality of solitude in the samples studied in the research? The research method in this study is descriptive-analytical and survey methodology. The method of data collection was based on library-documentary and survey data. The method of data analysis is using T-Test, Friedman, factor analysis and structural equation modeling method. In this part of the research, smartpls3 and spss20 software are used. Using the Friedman test, the priority of participation, security, and quality items were reported in the order of importance; Based on this, the importance of the item "increase and diversity of collective spaces" from the dimension of "participation" as the first rank, the item of "compliance with proportions and scales" from the dimension of "security" as the first rank and finally the item of "existence of furniture and flexible spaces" from Then "quality" took the title of first place. The research results indicate that the three dimensions of "participation", "security" and "quality" have different effect on the solitude realization in contemporary housing to improve the social sustainability quality. The dimension of "participation" plays the most impact from the perspective of how the residents seek seclusion and realize it in housing in order to promote social sustainability in contemporary housing interior. In the continuation of the dimensions of "Security" and "Quality", respectively, after the dimension of "participation", has the greatest impact on the seclusion of the low-rise residential residents. Finally, in this research, it was suggested that in the design of residential spaces for the purpose of seclusion, attention should first be paid to the socio-cultural, religious and behavioral priorities of the residents, and then use the physical strategies and its indicators. However, considering that the general research related to seclusion is focused on physical and functional strategies and less attention has been paid to socio-cultural criteria, it is suggested that more research be done in this area in order to realize seclusion in terms of cultural criteria and be done religiously

Conflict of interest: None declared.

Keywords: Low-rise Residential Apartment, Personal Privacy, Seclusion, Social Sustainability

¹Assistant Professor and Faculty Member, Department of Architecture, faculty of Architecture and urban planning, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. (Corresponding Author) mohammadreza.pourzargar@gmail.com

²(Corresponding author). mohammadreza.pourzargar@gmail.com

³Assistant Professor and Faculty Member, Department of Architecture, faculty of Architecture and urban planning, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.